МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАІНИ

ЛЕКЦІЯ - КОМЕНТАР З УКРАІНСЬКОІ ЛІТЕРАТУРИ У II КЛАСІ НА ТЕМУ :" НАРОДЖЕНІ " ВІДЛИГОЮ"(ОГЛЯДОВЕ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ЛІТЕРАТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ ШІСТДЕСЯТНИКІВ)

Теребовлянська ЗОШ № I
I-III ступенIв
вчитель украIнськоI
мови та лIтератури
Твердун Н.С.

Лекція - коментар:

Народжені „відлигою" (оглядове ознайомлення з літературною спадщиною шістдесятників)

Мета: навчити одинадцятикласників характеризувати один із найяскравіших етапів літературного процесу XX ст. в контексті суспільного розвитку, а також визначити соціальні, психологічні та політичні витоки національно-визвольного руху 60-х років і місця письменників у цьому русі; засобами художнього слова виховувати патріотичні почуття, формувати високі ідеали.

Обладнання:

1. Тезовий виклад лекційних питань „Культурно-політичний процес на Україні в 60-х роках XX ст.".
2. Таблиця „Причини посилення опозиційного руху".
3. Схема „Напрями опозиційного руху в Україні".
4. Вибрані твори поетів-шістдесятників та їхні портрети.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Вступна частина

Наприкінці попереднього уроку ви отримали тезовий виклад матеріалу (див. фарток „Культурно-політичний

процес на Україні в 60-х роках XX ст."), що стосується нашої сьогоднішньої теми. Сподіваюсь, що при домашньому опрацюванні у вас виникло чимало запитань, на які б ви хотіли почути відповідь або розширене коментування. Глибоке розуміння цієї епохи є надзвичайно важливим моментом, бо силуети письменників-шістдесятників дуже чітко вирізняються на тлі літературного процесу „радянської доби" як громадською позицією, так і художньо-естетичним світовідчуттям. Творчий спадок цих людей важко переоцінити, адже було зроблено заявку на місце в історії української літератури і навіть культури такими митцями, як Д. Павличко, В. Симоненко, І. Драч, Л. Костенко, В. Голобородько, І. Калинець, Є. Сверстюк, І. Світличний, В. Стус, А. Горська, брати Тютюнники.

III. Виклад матеріалу (додаткова інформація до розданого матеріалу)

Учні зачитують.

Особливості політики Хрущова (позитивне)

- розстріл ключової фігури сталінського режиму – Л. Берії;
- викриття культу особи Сталіна на XX з'їзді;
- ліквідація концтаборів;
- сприяння розвитку сільського господарства;

- територіальне управління промисловістю, замість галузевого;
- поділ партійного апарату за виробничим принципом;

(негативне)

- агресивність на зовнішній арені;
- насилля в Будапешті (1956) та Новочеркаську (1962);
- реформи мали більше шумового, ніж практичного ефекту;
- ліквідація „неперспективних" сіл та укрупнення колгоспів;
- переслідування інакомислячих (арешт і ув'язнення Л. Лук'яненка та йому подібних);
- псевдопрограма про будівництво комунізму за 20 років.

З приходом до влади Л. Брежнєва ситуація значно погіршилася. Щоб протистояти переслідуванням, кращі представники інтелігенції утворили клуб творчої молоді, до якого входили художники А. Горська та П. Заливаха, літературознавці й письменники І. Дзюба, М. Коцюбинська, І. Світличний, Є. Сверстюк, режисер Л. Танюк. Вони протестували проти арештів, гонінь на національну інтелігенцію, проти переслідувань за прогресивні переконання. І самі ж перші зазнали переслідувань.

Розгляд та заповнення таблиці „Причини посилення опозиційного руху".

Причини посилення опозиційного руху
Економічна криза та провал комуністичної ідеї побудови „щасливого суспільства"
Суспільно-політична криза, провал комуністичної ідеології.
Криза радянської національної доктрини, конфлікт між українським національним менталітетом та ідеєю утворення „безнаціональної радянської людини".

Робота зі схемою „Напрями опозиційного руху в Україні".

У вересні 1965 року в Києві в кінотеатрі „Україна" відбулася презентація кінострічки С. Параджанова та Ю. Іллєнка „Тіні забутих предків", яка перетворилася на акцію протесту. 140 чоловік підписали листа до уряду, за що їх було звільнено з роботи, притягнуто до відповідальності. У листопаді 1965 діячі української науки і культури (В. Майборода, Л. Костенко, І. Драч, О. Антонов) написали наступного листа до уряду, захищаючи покараних за акцію в „Україні". Чимало листів на захист прав людини писали М. Коцюбинська, З. Франко, Є. Сверстюк, А. Горська, В. Стус.

Напрями опозиційного руху

- рух „підписантів";

- активні масові акції;
- солідарність з національно-визвольними рухами інших народів;
- „самвидав".

1968 р. - лист молоді Дніпропетровська (300 підписів) на захист О. Гончара „Собор". Організатора акції І. Сокульського ув'язнили на 4,5 роки.

Влада відповідала підписантам репресіями, виключеннями з партії, звільненнями з роботи.

Другим напрямком національно-визвольного руху був „самвидав" - підготовка статей, есе, книг, що викривали політику властей. У 1970 році поширювався самвидавовський журнал „Український вісник" (світ побачило 6 номерів).

Діяльність у самвидаві була небезпечною і переслідувалася владою. Дисидентів-авторів заарештовували і утримували у „психушках". Оскільки самвидав мав обмежений вплив на людей і був поширений серед вузького кола інтелігенції, бажаних результатів досягнуто не було.

Дисиденти прагнули зруйнувати пасивність „радянського народу", привернути увагу громадськості до фактів

порушення прав людини, тому наприкінці 60-х років дисидентський рух вдався до радикальних дій - активних масових акцій. 22 травня 1967 р., під час Шевченківських днів, була влаштована демонстрація біля пам'ятника Кобзарю. Міліція розігнала людей силою, заарештувавши при цьому 4-х чоловік, але під тиском демонстрантів влада звільнила заарештованих. Але інертність і замкненість народних мас, одурманених комуністичними ідеями, та активна репресивна діяльність КДБ не дали отримати очікуваного результату.

Учні записують.

Політика Микити Сергійовича і спричинила процеси, які умовно можна назвати „відлигою". Саме в цей час заявляє про себе когорта творчих людей з антитоталітарним мисленням. Крім культурного життя, вони вирішували чимало політичних проблем. Поруч з питаннями про викриття партійно-бюрократичного апарату та національного розвитку була проблема збереження і дотримання прав людини. Їхня творчість, громадська діяльність послужили детонатором пробудження національної самосвідомості народу, виступів його найкращих представників, інтелігенції насамперед, розквіту,

хоч і недовгого, українського мистецтва. Вслухайтеся у ці слова, спробуйте осягнути їх глибину:

„Бути в наш час „чистим" поетом не можна. Та й не потрібно. Якщо не вдається проза, пиши статті. Якщо вони не виходять - перекладай. Якщо з тебе непутящий перекладач, шукай себе в драматургії чи в роботі сценариста, не минай спроб висловлюватися як публіцист".

Дмитро Павличко

„Думаю, що ми можемо пишатися тим, що саме на нашому національному ґрунті виріс особливий тип з інтернаціональною начинкою або ж, точніше кажучи, з інтернаціональним камуфляжем, іменно якому-український чиновник..."

Іван Драч

„Я просто інакше не можу. І жити не можу спокійно, і не зможу! Я знаю, що за мною одного разу прийдуть, знаю свою долю, але я почуваю, що мушу її пережити ось так!"

Василь Стус

„Втрата мужності - це втрата людської гідності, котру я ставлю над усе. Навіть над самим життям".

Василь Симоненко

Це аж ніяк не гучні фрази чи філософські слововишуки, це - життєве кредо кожного з них, за яке було заплачено кар'єрою, здоров'ям, сімейним затишком, родинним благополуччям і, навіть, життям. Але всі ці велетні духу були переконані, що

Одійде в морок підле і лукаве,
Холуйство у минувшину спливе,
І той ніколи не досягне слави,
Хто задля неї на землі живе.

Василь Симоненко

Учні декламують.

Д. Павличка та В. Симоненка, Л. Костенко та І. Драча, Є. Гуцала та М. Вінграновського поправу можна назвати новаторами, адже вони будили національну свідомість народу, впроваджували свіжі теми і мотиви, оцінювали найскладніші вияви життя, рішуче ламали офіційні, казенні шаблони соціалістичного реалізму, докладали зусиль, щоб вивести українську літературу і культуру в цілому на світовий рівень.

Шістдесятники докорінно оновили арсенал поезії, виробили нові підходи до творення образів, які будувалися на широкій асоціативності, сміливому введені в мистецьку

практику понять і категорій, пов'язаних із досягненням науково технічного прогресу - з розвитком космонавтики, атомної фізики, генетики.

Фрагменти віршів про Україну

Задивляюсь у твої зіниці
Голубі, тривожні, ніби рань.
Крешуть з них червоні блискавиці
Революцій, бунтів і повстань.

Україно! Ти для мене диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо, горда і вродлива,
З тебе чудуватися повік.

В. Симоненко

Тебе не вигадав Тарас,
Бо це можливо і без нього.
Та й Котляревський в перший раз
Не споряджав тебе в дорогу!

Ти наче вранішня зоря,
Гориш і сяєш споконвіку...
Не закував тебе варяг:
І греки йшов по твоїх ріках
Тебе оспівував Боян - поет і воїн знаменитий!

В. Барладяну-Бирладник

Фрагменти віршів про індивідуальність

Як страшно, як людину розпинають,
Не йнявши віри їй, що би вона,
Цвяхами прибивають до хреста
Невинну душу, генієм пройняту.

Д. Павличко

Ти знаєш, що ти - людина.
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя - єдина,
Мука твоя - єдина,
Очі твої - одні.

В. Симоненко

Фрагмент вірша про роль митця в суспільстві

У садибі ідейної висі
зіп'ялись на словесні котурни
і шпурляють недокурки мислі
у невпізнані прірви, як в урни.
Бідні лицарі кон'юнктури!
Ви ж забули істину просту,
що найвищі в світі котурни
не замінять власного зросту.

Ліна Костенко

Гравлення інтелектуалізованої лірики

Так. Хай так. Чи тільки варіація

Іншомовна, чи твоя тонка сейсмічність

Ходить у словах моїх, неначе в бранцях,

І волає, і волає про катастрофічність

Спроби слово в слові слово вбачити...

Дозиметром не виміряєш дози

тотального спустошення душі.

Історія лягає під бульдозери,

Сучасний світ штампує фетиші.

Ліна Костенко

IV. Підсумок уроку

- У чому проявляються індивідуальні риси письменників, які дебютували в часи „хрущовської відлиги"?
- Як ви оцінюєте їхню громадську позицію?
- Чи здатні митці впливати на долю країни, змінювати її?

V. Домашнє завдання

1. Повторити конспект лекції та попередньо роздані матеріал.
2. Опрацювати розділ „Шістдесятники" з книги І. Кошелівця „Сучасна література в УРСР" (див. додаток до газети „Українська мова та література", число 16 (80), 1998).